

Медведєва І.М.,

ад'юнкнт Національної академії внутрішніх справ

Порівняння кримінального права США, англії та України

У процесі визначення питання щодо джерел кримінального права в Україні, недостатньо уваги приділяється вивченню та порівнянню систем джерел кримінального права деяких світових країн. Серед таких країн є Англія, США. Пропонується більш ретельно вивчати розвиток кримінального права цих країн з метою можливості використання та застосування цього досвіду в Україні в процесі вдосконалення кримінального права, особливо щодо питання визначення джерел кримінального права України.

У США немає єдиної, загальнонаціональної кримінально-правової системи, що обумовлене особливостями американського федералізму. У країні діють 53 самостійних системи - 50 штатів, федеральна, Округа Колумбії, де розташована столиця, і держава Пуерторіко, що «вільно приєдналася». Це породило таке характерне для США явище, як правовий дуалізм, який означає, що на території кожного штату діє право даного штату, а за певних умов - право федеральне. Основними джерелами кримінального права США є загальне або прецедентне право і статутне право, тобто законодавство. Але оскільки до теперішнього часу не залишилося жодного штату, де кримінальна репресія спиралася б в основному на норми загального права, а статутне право виступало б як доповнення до нього, і «всі штати прагнуть до того, щоб зробити статутне право всеохоплюючим», є сенс почати розгляд джерел кримінального права із законодавства. Джерелами федерального кримінального законодавства є: Конституція США 1787 р., акти Конгресу, підзаконні акти, а також норми міжнародного кримінального права, в незнаному ступені - право індіанських племен. Конституція США не дозволяє чітко розмежувати компетенцію федерації і штатів в області кримінального законодавства. Конституція США містить ряд положень, що безпосередньо мають кримінально-правовий характер, або мають безпосереднє відношення до кримінального права. Серед них такі, наприклад, як заборона на видання законів, що мають зворотну силу, на застосування жорстоких і незвичайних покарань, на позбавлення життя, свободи і власності без законного судового розгляду та інші. У Конституції (розділ 3 ст. 111) навіть закріплено визначення такого злочину, як зрада.

У сучасній Англії основними джерелами права, у тому числі і кримінального, є статuti (парламентське законодавство) і судові прецеденти. Загальне право. Хоча деякі важливі питання Загальної частини до моменту отримали своє законодавче рішення, все ж таки значна їх частина існує до цих пір в тому вигляді, в якому вони були сформульовані в судових прецедентах. Відсутність в Англії Кримінального кодексу є специфічною особливістю кримінального права, витікаючою зі всього ходу історичного розвитку англійського права. Можна сказати, що судова практика є найбільш стародавнім джерелом англійського права. Ще задовго до видання законодавчих актів, починаючи з XII ст., королівські судді, що засідали в судах у Вестмінстері і роз'їзних судах графств, розглядаючи справи і ухвалюючи вироки, створювали правила, які згодом лягли в основу кримінального права Англії. Так, судді Суду Королівської лави в XII-XIII ст. ст. виробили правила про відповідальність за найбільш тяжкі злочини - фелонії, а в XIV ст. - за менш тяжкі злочини - місдімінори. Пізніше певну роль у формуванні кримінального права зіграв Суд Зоряної палати, рішення якого, наприклад, лягли в основу сучасної доктрини змови і замаху. І сьогодні відповідальність за деякі злочини встановлюється за загальним правом. Це означає, що їх визначення можна знайти не в парламентському акті, а у рішеннях судів. У даному випадку мова йде не тільки про визначення злочину як такого, але і про покарання, яке повинне бути призначене винному. Деякі статuti визначають покарання за злочини, відповідальність за які встановлена за загальним правом. Тяжке і просте вбивства, наприклад, є злочинами за загальним правом. Визначення ж цих діянь не можна зустріти ні в одному статуті, проте покарання за них передбачені в Законі про злочини проти особи 1861 року і Законодавчих актах. При цьому слід пам'ятати, що суди не мають права встановлювати кримінальну відповідальність за будь-які нові злочинні дії або розширювати вже існуючі склади злочинів.

У сучасній Україні джерелами кримінального права є: Конституція України як концептуальна база всього законодавства України, в т.ч. і кримінального законодавства. (Див. Ухвали Пленуму Верховного Суду України № 9 від 01.11.96 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» і № 1 від 19.01.2001 «Про полягання здійснення правосуддя в 2000 р. і заходах щодо його вдосконалення з метою реалізації положень Конституції України»). Державне (конституційне) право, норми якого закріплені в Конституції України і других конституційних законах України, має основоположне значення для кримінального права. Норми кримінального права повинні повністю відповідати положенням Конституції. Якщо ж яка-небудь норма суперечить розпорядженням Конституції, вона не може бути застосована. Далі, при ухваленні нових кримінальних законів останні повинні бути співвіднесені з розпорядженнями Конституції і не можуть мати з ними розбіжності. Більш того, норми Конституції є нормами прямої дії і тим самим можуть застосовуватися і при вирішенні кримінальних справ. Наприклад, ст. 39 КК, яка регулює відповідальність особи при виконанні нею злочинного наказу або розпорядження, може бути правильно застосована лише на підставі ст. 60 Конституції України, де передбачено, що ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження або накази і що за надання і виконання явно злочинного розпорядження або наказу наступає юридична відповідальність. Основним джерелом кримінального права України є Кримінальний Кодекс України - основний систематизований законодавчий акт, який об'єднує всю сукупність кримінально-правових норм. Кримінальний Кодекс є не просто законом, а законом, що кодифікує. До складу акту, що кодифікує, включаються норми, що діють і знов прийняті законодавцем. Новий КК України діє з 5 квітня 2001р. У нормах КК сформульовані завдання, підстави і принципи кримінальної відповідальності, встановлено, яке суспільно небезпечне діяння є злочином, які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили, правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, суспільного порядку і суспільної безпеки, навколишнього середовища, конституційного ладу України від

злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також попередження злочинів. На відміну від КК 1960 р., у тексті чинного КК прямо закріплюється положення про те, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину. Кримінальний кодекс і окремі закони України про кримінальну відповідальність приймаються Верховною Радою України. КК України поділяється на Загальну та Особливу частини. У Загальній частині зосереджені норми, що встановлюють принципи кримінального права, а також визначають його основні інститути. Нами було констатовано, що чинне кримінальне законодавство України та федеральне законодавство США характеризуються множинністю та комплексністю своїх джерел, які перебувають у тісному взаємозв'язку з усіма процесами, характерними як для українського, так і для американського суспільства. Що стосується кримінального права Англії, то воно має свою особливість, а саме наявність єдиного джерела права, в тому числі і кримінального, статuti (парламентське законодавство) та судові прецеденти і відсутність кримінального кодексу.